

קול צופיך

מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יתרו - תשס"א - מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : יתרו

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"א.

ברכות הודאה על ניסים

הסקת מסקנות

על הפסוק וישמע יתרו מסביר רש"י "מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק". יש שואלים הרי כל העולם שמע על כך? שכשנבקעו המים בים סוף - נבקעו כל מימות שבעולם. "שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען". גם במלחמת עמלק נעמדה השמש למשה כמו שהיה אחר כך גם ליהושע וכל העולם ראה? אלא שיתרו לא רק ראה אלא גם עשה מעשה. מכאן וממקומות אחרים למדו חז"ל שחייבים לצעוק כשיש צרה ולהודות כשיש שמחה, לראות מה שקורא ולעשות מעשה. ועיין לקמן. "וישמע יתרו" שמע והבין "ובא" להתגייר. אחרים שמעו ופחדו בלי שום תוצאה חיובית.

מתי פוליטיקה זה גם נס?

בשולחן ערוך אורח חיים סימן ריח סעיף ט "יש אומרים שאינו מברך על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם; אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול וכיוצא בזה - לא אינו חייב לברך. ויש חולק. וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות". ומקשה האבודרהם. איך מברכים על נס חג הפורים בא"ה אמ"ה שעשה נסים לאבותינו וכו' הרי זה היה מנהג העולם? כך זרכה של פוליטיקה שאשת המלך מסובבת את דעתו. ותיריך שהעובדה שאחשורוש כתב ההפך הממה שכתב בתחילה היה נגד החוק במלכותו וזה נס כי אמר: "כתב אשר כתב ונחתם בטבעת המלך אין להשיב". ועוד שנהרגו קרוב לשמונים אלף עמלקים וזה מאורע מיוחד ואינו סדר טבעו של עולם. ואפשר להוסיף שנתן רשות ליהודים ונתקיים ונהפוך הוא גם זה לא טבעי.

מיתרו למדנו חובת ההודאה

המשנה, במסכת ברכות דף נד. אומרת שיש חיוב הודאה ומביאה מספר דוגמאות "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר: "ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה". מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה, אומר: "ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו". ועל זה מוסיפה הברייתא בגמרא עוד: "תנו רבנן: הרואה מעברות הים, ומעברות הירדן, מעברות נחלי ארנון, אבני אלגביש במורד בית חורון, ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל, ואבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, ואשתו של לוט, וחומת יריחו שנבלעה במקומה - על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום" עיין רמב"ם פ"י הלכה ט' מהלכות ברכות ושו"ע סי' רי"ח סעי' א'. ושואלת הגמרא מנין שחייבים לברך על נס? אמר רבי יוחנן, דאמר קרא: "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה. אשר הציל את העם מתחת יד מצרים: עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים כי בדבר אשר זדו עליהם". מצרים - אומה קשה. פרעה - מלך קשה. וכל מה שתכנונו - נהפך עליהם. ממה שאמר יתרו "ברוך ה'" למדו חז"ל שצריך להודות לה'.

יתרו מפרסם שם ה' בעולם

יש שואלים מהרש"א בן יהודיע וכו' הרי אין בברכתו של יתרו "שם ומלכות". שהרי יתרו לא אמר "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהציל אתכם מיד מצרים?" ויש לנו כלל בהלכה כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה ברכות מ"ה ותרצו כעין מה שנאמר בתפילה. שאנו לא אומרים בתפילת שמונה עשרה בברכת אבות "שם ומלכות" - "אלוקינו מלך העולם" כיון שכשאנו אומרים "אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב" הרי זה כמו שאמרנו "מלך העולם". תוס בדף מ' כיון שהם פרסמו את שמו של ה' בעולם. כך גם כאן מעשהו של יתרו גרם לפרסם שם ה' בעולם. ואינו צריך "שם ומלכות". ועוד תירצו שאין לומדים מיתרו את כל ההלכות אלא רק שצריך לברך ולהודות ואחר כך חכמינו תיקנו לנו "מטבע של ברכות". ועוד, מאחר ואמר יתרו עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוהים זה נקרא שם ומלכות. וכמו שתיריך הרא"ש על קושית התוס'.

על זה אומר החיד"א משם התוי"ט שענין זה של הודאה כתוב בתהילים ב"אשרי" תהלים פרק קמה "תהלה לדוד. ארוממך אלוהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד: בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד: גדול ה' ומהלל מאד ולגדלתו אין חקר: דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו: שבפסוק הראשון מהלל דוד את ה' ואם תשאל איפה "שם ומלכות"? יאמר לך "גדול ה' ומהולל מאוד" וכשמפורסם שמו בעולם "ולגדלתו אין חקר" הרי זו מלכות ועיין בפני דוד על פרשת לך לך.

חיוב הודאה לכל יחיד ויחיד

מביאה הגמרא בהמשך שם שיש חיוב על כל יחיד להודות לה' על ניסים שנעשו לו ולאביו או סבו מלבד ההודאה שצריך להודות על ניסים שנעשו לכלל ישראל. ומביאה הגמרא דוגמאות: "ההוא גברא דהוה קא אזיל בעבר ימינא, נפל עליה אריא, אתעביד ליה ניסא ואיתצל מינייה; בתא לקמיה דרבא, ואמר ליה: כל אימת דמטיא להתם - בריך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה" ומר בריה דרבנא הוה קאזיל בפקתא דערבות וצחא למיא, אתעביד ליה ניסא איברי ליה עינא דמיא ואישתי. ותו, זמנא חדא הוה קאזיל ברסתקא דמחוזא ונפל עליה גמלא פריצא, איתפרקא ליה אשיתא, על לגוה; כי מטא לערבות, בריך: ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל, כי מטא לרסתקא דמחוזא, בריך: ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות". מעשה באחד שהלך בדרך ונצל משיניו של אריה טורף. ולימדו רבא לומר כל פעם שיעבור באותו מקום: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שעשה לי נס במקום הזה" ועוד מספרת הגמרא על מר בנו של רבינא שהיה במקום ששמו "ערבות" ונברא לו מעין מים להרוות צמאונו. ופעם אחרת היה במקום ששמו רסתקא וניצל מגמל זועם שרדף אחריו על ידי שנתחבא בבית שנפל הגדר בדיוק בשעה שהגמל רדף, וכנס לבית וניצל. והיה מברך בערבות: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שעשה לי נס בערבות ובגמל" וכשהיה מגיע לרסתקא היה מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שעשה לי נס בגמל ובערבות".

נוסח ההודאה

שואל הבא"ח בבן יהודיע שם למה הוא אמר "בערבות ובגמל" ולא בבית שנהרס ששם היה הנס. ותיריך כי הרס הבית הוא צער לבעל הבית ועוד שזה לבדו לא היה מצילו שהיה הגמל יכול להכנס אחריו לבית ההרוס. וכיון שלא נכנס - הזכיר גמל. למדנו מכך שיכול

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יתרו - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

אדם לעצמו סימנים לא לשכוח גם בגלל עצם הענין וגם כדי לא להכנס למחלוקות וספקות ועיני מגי"א שם ס"ק ד' וכה"ח שם ס"ק י"ח והגאון ס"ק ד'. פעם אחת הארי"י ז"ל לא אמר יעלה ויבוא בתפילת ערבית והראו לו בשמים ואמרו לו כמה וכמה עולמות ניזוקו משכחה זו, ומאז הוא נזהר בכך מאוד עיין כה"ח שם ס"ק י"ט.

איך לחשב שלושים יום לברכות הודאה?

בשולחן ערוך סימן ר"ח סעיף ג פסק "כל אלו הדברים אינם אלא כשרואה אותם משלשים לשלשים יום, ואז הם חובה כמו בפעם ראשונה". איך מחשבים שלושים יום אלו? ביעלה ויבוא ראינו שלדעת השו"ע רוב האחרונים וכמעט כולם אע"פ שאין שלושים יום ממש בין ר"ח לר"ח - חזור. מה הדין לגבי ברכות ההודאה והראיה. האם הכונה שלושים יום כמו ר"ח דהיינו אם ברך "שעשה לי נס" בא' תשרי יוכל לברך "שעשה לי נס" בא' חשוון אע"פ שעברו רק עשרים ושמונה יום בניהם או צריך שיעברו שלושים יום עם יום הברכה הראשונה בלי השניה. או שלושים יום שלמים בניהם.

להקל על הבנת הדברים נשתמש בימי השבוע. אם היה א' אייר ביום חמישי בשבוע יהיה א' סיון יום אחר כך אחרי ארבע שבועות דהיינו ביום שישי. כיון שהוא תמיד חודש חסר. ואם החודש מלא קבוע כמו ניסן יהיה ר"ח הבא יומים אחר כך אחרי ארבעה שבועות. חישוב זה מקל על אנשים לחשב שלושים יום לאזכרה. ידע אדם שתמיד הלימוד של יום השלושים יהיה במוצאי אותו יום בשבוע שבו היתה הקבורה אחרי ארבעה שבועות. אם נקבר בראשון קודם שקיעה תהיה האזכרה ביום שני אחרי ארבעה שבועות דהיינו ביום ראשון בערב. לכן לעולם לא תהיה אזכרה שלושים במוצאי שבת כי לא קוברים בשבת. לגבי פדיון הבן שצריך שלושים יום מלאים תמיד הפדיון יהיה יומים אחרי יום הלידה ארבעה שבועות אחר כך. אם נולד ביום ראשון לפני השקיעה יהיה הפדיון ביום שלישי אחרי ארבעה שבועות. וכו'.

חישוב שלושים יום לגבי ברכות הודאה

לכאורה מחלוקת זו תלויה במחלוקת הקודמת לגבי יעלה ויבוא בין הרמב"ם לבין הרא"ש. אך למעשה אע"פ שהמשנה ברורה פוסק לגבי יעלה ויבוא כמו הרמב"ם והשו"ע כאן הוא כותב על פי המג"א ואחרים סימן ר"ח ס"ק יא שחישוב שלושים יום הוא "חוץ מיום שראה וחוץ מיום שעומד בו עתה" דהיינו אם ברך ביום ראשון בשבוע יכול לברך אם יעבור באותו מקום רק ביום רביעי ארבעה שבועות אחר כך. שיהיו שלושים יום שלמים בניהם. וצריך לומר שלגבי ברכות אנו מחמירים ואנו מברכים אחרי שלושים מלאים בלי יום הראיה והברכה. וכך כותב הגאון שלהסדיר תפילה אפילו בפחות משלושים יום אבל לברכה שלושים וארבע ימים.

לפי המג"א צריך לומר לגבי "יעלה ויבוא" אע"פ שגם שם זה ספק ברכות ושם המרחק הוא רק עשרים ותשע יום. אעפ"כ אנו פוסקים שבספק צריך לחזור. כיון שהרגילות היא מעל למחשבה. וכיון שהרגילות התפלל בלי "יעלה ויבוא" לכן אם מסופק צריך לחזור. וכאמור לענין הלכה אנו פוסקים בר"ח אם מסופק יחזור ויעשה תנאי אם חייב לחזור זו תפילת חובה ואם לא חייב לחזור תהא התפילה כתפילת נדבה ואם בשבת הסתפק אם אמר יעלה ויבוא לא יחזור אפילו על תנאי כי לא מתפללים בשבת תפילת נדבה אפילו על תנאי עיין כה"ח ס"י ק"ז ס"ק ג' ובא"ח משפטים אות ט"ז.

הטור: "וכמה הוא של פרקים? משלשים יום ולהלן. ומשמע לרבינו הטור דהיינו שיעברו שלשים יום שלמים שלא התפלל אותה תפילה. ולפי זה בר"ח אין צריך להסדיר שהרי לא תמצא שיעברו שלשים יום שלא יתפלל תפילת ראש חודש... ומכל מקום מה שכתב רבינו שהרא"ש חולק על הרמב"ם אינו מוכרח דהא איכא לפרושי דמשלשים יום ואילך היינו כשחוזר להתפלל ביום תשלום שלשים שהתפלל אותה תפילה צריך להסדיר וזהו מראש חודש לראש חודש וכדברי הרמב"ם ז"ל". דהיינו לדברי הב"י אפשר לישב את הרא"ש והרמב"ם, שלדבריו ההפרש בין ר"ח למשנהו נקרא שלושים יום. ואע"פ שאין בניהם ממש שלושים יום שהרי ראש חודש הוא ביום העשרים ותשע או השלושים. ואין בניהם שלושים יום - זה נקרא "שלושים יום". יוצא לנו מכאן מחלוקת איך לחשב שלושים יום אלו.

אפשר שאין כאן מחלוקת כי אפשר להסביר כוונת הרמב"ם לר"ח חשוף שלפניו אין מוסף ר"ח שלושים יום ממש שהרי בר"ח תשרי אין מוסף ר"ח אלא של ראש השנה. משמע מדבריהם ששלושים יום אלו שלמים הם.

אע"פ שאין זה נושא השיעור כדאי להעיר שראינו פה שחייב אדם להסדיר תפילת ראש חודש לפני שמתפלל, ומה שלא ראינו כולם נוהגים כך קצת קשה. ובשולחן ערוך ק' "תפלות של מועדות ושל ר"ח - צריך להסדיר תפלתו קודם שיתפלל, כדי שתהא שגורה בפיו". ואפשר להקל לנוהגים כרמ"א רק אם יתפללו מתוך סידור שכתב שם "וי"א דוקא כשמתפללים על פה, אבל כשמתפללין מתוך הסידור - מותר, דהא רואה מה שמתפלל וכן נוהגין" ואע"פ שמביא הרמ"א דברים אלו בשם הב"י שהביאם בשם הר"ר מנוח. שם בב"י חלק על רבי מנוח וכתב: "ונראה דאפילו כשכתובה לפניו צריך להסדיר כדי שתהא שגורה בפיו בזריזות". וכל שכן ב"ברכת לבנה" שלפעמים מתאחרת יותר משלושים יום ובפרט שגם הרב מנוח השאיר את הדבר בספק.

שכח יעלה ויבוא

מרת בעל השו"ע בב"י כתב כי מי שמסופק אם אמר יעלה ויבוא - חזור. אך ברמ"א תכב סעיף א' בהלכות ראש חודש כתב: "ואם הוא ספק אם הזכיר או לאו - אין צריך לחזור". והקשה המג"א הרי בספק אם אמר או לא - חייב לחזור? ותיירץ הט"ז דבריו שכיון שאין בניהם שלושים יום ממש, אם הוא בספק - לא יחזור. וכתב המשנה ברורה שם ס"ק י' "טעמו דכיון שאין עוברין שלשים יום שאין מזכירין בו "יעלה ויבוא" אין זה חזקה שלמה לומר שבדאי לא הזכיר. ומכל מקום להלכה לא נקטינן כן, דרוב האחרונים וכמעט כולם חולקין על זה וסוברין דאפילו בספק צריך לחזור ולהתפלל, דמסתמא התפלל כמו שרגיל בכל יום בלא יעלה ויבוא. מיהו כבר כתבנו לעיל בסימן קי"ד במ"ב סק"ח בשם האחרונים דאם ברור לו שהיה בדעתו לזכור מעין המאורע בתוך התפילה ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם זכר בתפילה או לא - אין צריך לחזור. אך כל זה אם הספק נפל לו לאחר זמן, אבל אם נתעורר לו הספק מיד אחר התפילה - יש לו לחזור".

ואע"פ שהמשנה ברורה ו"רוב האחרונים וכמעט כולם" דחו דברי הרמ"א. וכן כתב החיד"א ב"ברכי יוסף" ב"שירי ברכה" שאם יש לו ספק אם אמר יעלה ויבוא או לאו - יתפלל שנית ולאפוקי הט"ז שאם חשב להזכיר אינו חוזר וכתב השכה"ג ויעשה תנאי אם שכחתי - הרי התפללתי שנית. ואם אמרתי יעלה ויבוא - תהא תפילתי נדבה. וכן הוא בבא"ח ויקרא שנה שניה הלכה י"ט. ולהמנע מספק יעשה

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יתרו - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

ולמה מברכים "מציב גבול אלמנה" ניקח לדוגמא את הישוב "שילה". כשישבו שם יהודים היתה האדמה והשכינה שמחה. וכשגלו מעל אדמתם ועזבו את המקום היתה האדמה כמו אלמנה בלי בעל ובלי בנים. כעת כשגרים בה בניה מברכים ברכה זו. "ישמחו השמים ותגל הארץ". מכיוון שיש את הספק שלעיל ויש אומרים שרק בזמן בית המקדש אפשר לברך כן טוב לברך ברכה זו בלי שם ומלכות. אבל חייב לברך. וכל שכן שאם ראה בשילה או במקום אחר בתי כנסת ובתי מדרש יפים יברך בלי שם ומלכות "ברוך מציב גבול אלמנה".

בית צדיקים

הגמרא במסכת ברכות נח אומרת: "תנו רבנן: הרואה בתי ישראל, בישובן אומר – "ברוך מציב גבול אלמנה". בחורבן אומר – "ברוך דיין האמת". והרואה בתי אומות העולם, בישובן אומר – "בית גאים יסח ה'", בחורבן אומר – "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע". ומספרת הגמרא שפעם אחת הלכו עולא ורב חסדא בדרך וראו את ביתו החרב של רב חנא בר חנילאי, נאנח רב חסדא. שאל אותו עולא: למה אתה נאנח הרי "אנחה אמיתית מהלב שוברת חצי או כל גופו של אדם"? ענה רב חסדא איך לא אנחה? הרי בבית הזה היו עושים הרבה חסד. שישים אופים היו בו ביום ועוד משמרת של שישים אופים בלילה. וכל זה לאפות טרי וטעים מידי יום ויש אנשים שיש להם קמח ולא יכולים להסיק תנור והיו אופים להם בחינם עיין בן יהוידע שם לכל מי שצריך. והיה הולך רב חנא בר חנילאי עם ידים בכיסים כדי שיוכל למהר לתת לעני צדקה ולא יצטרך העני להמתין עד שיניח רב חנא בר חנילאי את היד בכיס. והיו לבית זה ארבעה פתחים כדי שלא יחשבו העניים שהבית סגור ויכנסו מכל צד. וכל מי שהיה נכנס לבית רעב היה יוצא שבע. ובשנות בצורת היו מניחים מחוץ לבית שק עם חיטים לכל מי שמתבייש לבקש אוכל ביום שיקח בסתר בלילה ועכשיו הבית הזה הרוס. איך לא אנחה?

הרואה ערי יהודה בחורבן קורע ומברך "ברוך דיין האמת"
ברכה זו מובאת ב שו"ע סי' תקס"א סעי' א' וכה"ח שם ס"ק ה' והיא נתקנה על מי שרואה את חברון או בית לחם שהם ביהודה. מקום מלכות ישראל שבודאי צריך לקרוע ולברך כן. ויש אומרים בכל מקום ולא דוקא באזור יהודה. וצריך לדעת שעיר בנויה שאינה תחת שלטון ישראל נחשבת חרבה ומברכים עליה "ברוך דיין אמת" וכך כתב הבית יוסף סימן תקסא "דכל שהן בידי גויים אע"פ שיש בהן ישוב 'בחורבן' מיקרי. וכן עיקר". וכן כתב המשנה ברורה ס' תקסא ס"ק ב "אפילו יושבין בהן ישראל, כיון שהישמעאלים מושלים עליהם מקרי 'בחורבן'". וכן כה"ח שם ס"ק ד'.

וצריך לקרוע עליהם את בגדיו כשרואה אותם בחורבנם. ובדאי בשעה שמחריבים אותם דהיינו שמוסרים אותם לידי הישמעלים. כי אע"פ שיש מחלוקת אם מדובר בכל מקום או ביהודה דוקא. אבל ביהודה אין מחלוקת שצריך לקרוע. ולא יאמר אדם אין הפינוי נקרא מסירה לשלטונם, כיון שאחר כך אי אפשר להכנס לשם. וכשנותנים להם שליטה שם - אין לנו שליטה על המקום כמו שרואים לצערינו היום. ובזמן שמסרו את בית לחם לערבים נשאלתי על ידי קצין אחד שהיה שם מה עליו לעשות? ואמרתי לו לקרוע את בגדיו ולברך ברוך דיין האמת בלי שם ומלכות. ואם הוא לובש מדים של צה"ל שישלם את מחירם לצבא אחרי שהוא קורע אותם. וכך עשה וכדין עשה.

ולא רק בעת הפינוי אלא כל העובר בבית לחם או בחברון ולא היה שם שלושים יום צריך לקרוע. ואם אינו קורע לפחות יאנח מכל הלב כמו רב חסדא בסיפור לעיל וכן יאמר את הפסוקים שנזכרו כה"ח שם ס"ק ה'.

הרואה בתי גויים

"הרואה בתי אומות העולם, בישובן אומר – "בית גאים יסח ה'", בחורבן אומר – "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע". אם הכוונה בהלכה הקודמת כמו "הלבוש" כאן הכוונה לכנסיות מסגדים וכד' שהרואה אותם צריך לומר "בית גאים יסח ה'". וכתב על זה הבית יוסף סימן רכד: "וקשה דא"כ בתי אומות העולם דקתני היינו בתי עבודה זרה והיכי קאמר שאומר בית גאים יסח ה' דהא אמרינן דמברך "ברוך שנתן ארץ אפים וכו"ו"? ודוחק לומר דתרווייהו בעי למימר קרא וברכתא, והתם קתני ברכתא והכא קרא. ומיהו אפשר שהרי"ף מפרש דבתי אומות העולם לא בתי ע"ז קאמר דאנהו מברך "שנתן ארץ אפים" אלא בתי אומות העולם היינו בתי שמתכנסים בהם לדון בערכאות או להתייעץ. ואנהו אומר "בית גאים יסח ה'" ובתי ישראל היינו בתי כנסיות ממש".

ואומר התוס' שצריך לומר כן רק בארץ ישראל. הכפתור ופרח אומר שצריך לומר כן גם בחו"ל. ומספק יאמר כך בלי שם ומלכות ועיין כה"ח ומש"ב שם .

ענה לו עולא לרב חסדא כך אמר רבי יוחנן: מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחורבו, שנאמר ישעיהו ה' "באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב". ואמר רבי יוחנן: עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן, שנאמר תהלים קכ"ה "שיר המעלות לדוד הבטחים בה' כהר ציון", מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו - אף בתיהן של צדיקים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן". ראה עולא שלא מתיישבת דעתו של רב חסדא בכך. אמר ליה: "דיו לעבד שיהא כרבו". אם בית הרב - בית ה', בית המקדש - בחורבן למה אתה תמה על בית העבד שהוא חרב? שואל הבן איש חי שם למה הוא מזכיר לו את בית המקדש החרב. האם הוא רוצה להשקות את הצמא חומץ או לפזר מלח על פצע פתוח? להוסיף צער על צער? ועונה כי בכך הוא ניחם אותו. שהצדיק כמו השכינה. כשהיא בצער כך גם האדם וכשהיא עולה גם הוא עולה עימה. שישו איתה משוש כל המתאבלים עליה וכו'.

הרואה בתי ישראל בישובן מברך "ברוך מציב גבול אלמנה"

מתוך שהגמרא הביאה את הסיפור על ביתו של רב חנא בר חנילאי אחרי ההלכה של הרואה בתי ישראל בישובן מברך "ברוך מציב גבול אלמנה" למד רש"י הלכה שבתי ישראל שמברכים עליהם הם בתים רגילים הנבנים ברחבות כמו שבונים במקום שישראל שולטים בו. "כגון בישוב בית שני" - רש"י. "כשישראל מיושבים בלא שטן ולא פגע רע" - ב"י. לעומתו מסביר "הלבוש" שהברכה היא על בתי כנסיות ובתי מדרשות יפים. ולא בתי מגורים. אך בשו"ע רכד סעיף י פסק כמו רש"י והמג"א והט"ז וכן האחרונים סוברים כסברת הרי"ף שהתקנה היתה על בתי כנסת ובתי מדרש ולא על בתי עשירים. וכן יש מחלוקת בין הפוסקים אם זה מדובר רק בארץ ישראל או אפילו בחו"ל. וכתבו שיברך בלי שם ומלכות עיין מש"ב שם ס"ק י"ד ט"ו בס"י רכ"ד וכה"ח ס"ק ל"ה ל"ו .

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יתרו - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

דמי. יש לומר כי זה דוקא כשיכול לדבר ואינו מדבר אבל אם אינו יכול לדבר כלל כגון בתפילת י"ח יש ערך להרהור. ולכן מי שממע קדושה והיה באמצע תפילת י"ח לפני שסיים יהיו לרצון הראשון לא יענה אלא יהרהר בליבו. שהרי בשמים יודעים שאתה באמצע עמידה ואתה בתוך אונס, ולכן הרהור מועיל.

אמנם המתפלל בכל מקום שיש הרבה מנינים לא יעצור להרהר שאל"כ תיבטל כוונתו ותפילתו ועוד שעתיד לשמע קדיש וקדושה במנינו. וכן הוא בענין הלימוד. אך אם לא יענה ויהיה מזה חילול ה' שיחשבו שמזולז בקדיש ובקדושה – יפסיק ויענה באמצע הלימוד. ואם אומרים קריאת שמע – יניח ידו על עיניו וכד'. וכן הדין אם מתפלל לא לכיון ירושלים ונמצא בבית כנסת או בציבור שיש לחוש שיגידו שמתפלל לאל זר ח"ו מותר לזוז באמצע תפילת י"ח. אבל אם הוא בביתו או במקום שלא ניכר ימשיך בתפילתו ורק יכוון ליבו לירושלים. כר"ע שביחיד היה מסתובב ובציבור במקום אחד.

סיכום

חשוב להודות בשמחה ויקבל שכר על ההודאה בפני עצמה ועל השמחה בכפלים. אבל שמחה בלי הודאה לאו שמיה הודאה. וזהו שאומר דוד פעמיים בתהילים פרקים מ' ע' "ישישו וישמחו בך כל מבקשיך ויאמרו תמיד יגדל ה' אהבי ישועתך" פעם בשם ה' ופעם בשם אלוקים שתמיד יגדל ה' לאוהבי תשועתך. וע"ז הסביר הבא"ח את הפסוק תהילים ס"ח ד' "וצדיקים ישמחו ועלצו לפני אלוקים וישישו בשמחה" היינו הם שמחים שעשו את המצוה בשמחה כי רואים שם בשמים לפני ה' את השכר הגדול למצוה שנעשית בשמחה.

דין שנהפך לרחמים

בפרשת השבוע "וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים". למה תחילת הפסוק בשם "אלוקים" שמשמעותו דין וסופו בשם ה' שמשמעותו רחמים?

אלא שבסיפור הגירושין של משה מצפורה הדין נהפך לרחמים. שבתחילה בא משה עם צפורה לבצע את שליחותו לגאול את ישראל. כשהתקרב למצרים בא אהרן ואמר לו: על הראשונים שמתענים במצרים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף את ציפורה ובניך? ראה משה את דברי אהרן שילח את צפורה חזרה לבית אביה, ונתן בידה גט פיטורין. כשגאלו ישראל ובא יתרו עם צפורה בא משה להחזירה לאהלו. במצב זה נהפך ה"עונש" שקיבל מה' לרחמים. שהרי בתחילה היה מיועד משה להיות כהן. וכשסירב לקבל את השליחות נהיה אהרן כהן והוא לוי. עיין רש"י ד, י"ד "הלא אהרן אחיך הלוי" היה צריך להיות ואתה כהן ומאחר שסירב משה בתחילה ללכת לשליחות נתמנה אהרן לכהן ומשה לוי. וכעת כשהוא לוי מותר למשה להחזיר גרושתו. ושמע יתרו שה' עשה דין עם משה וע"כ בא עם צפורה.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

למה להודות?

כתוב בזוהר וזהר - רעיא מהימנא פרשת בא מא. ומובא בכף החיים ריח ט"ק ט"ל "חובה איהו על בר נש לאשתעי תדיר קמי קודשא בריך הוא ולפרסומי ניסא בכל אינון ניסין דעבד. ואי תימא אמאי איהו חובתא? והא קודשא בריך הוא ידע כלא כל מה דהוה ויהוי לבתר דנא? אמאי פרסומא דא קמיה על מה דאיהו עבד ואיהו ידע? אלא ודאי אצטריך בר נש לפרסומי ניסא ולאשתעי קמיה בכל מה דאיהו עבד, בגין דאינון מלין סלקין וכל פמליא דלעילא מתכנסין וחמאן לון ואודאן כלהו לקודשא בריך הוא ואסתלק יקריה עלייהו עלא ותתא".

שואל הזוהר למה חייב אדם להודות על כל דבר. למה צריך תמיד לומר את הניסים. הרי ה' יודע הכל מה שהיה ויהיה? למה זה "חובה"? ומסביר שם הזוהר שמילות השבח עולות לפמליא של מעלה והקב"ה משתבח בהם והמלאכים גם הם בעקבות ישראל משבחים לה' על ניסים שעושה לישראל.

אחרי ההודאה - לעשות מעשה

כשיעקב ניצל מעשו ומלבן הארמי ובא לארץ ישראל הוא תיקן דבר שיש בו ברכה לעולם כדלקמן. מספרת הגמרא שגם רבי שמעון בר יוחאי שיצא מהמערה אחרי שנים ארוכות שבת לג דרש: ואמר הואיל ואיתרחיש ניסא – אלך ואעשה משהו טוב. שהרי יעקב כך עשה דכתיב בראשית לג "ויבא יעקב שלם" ואמר רב: שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו. בראשית לג "ויחן את פני העיר" אמר רב: מטבע תיקן להם, ושמואל אמר: שווקים תיקן להם, ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תיקן להם". שאל רבי שמעון האם יש דבר טוב שאני יכול לעשות ללכת שם כן יש ספק טומאה במקום. הלך רבי שמעון לא יכולים ללכת שם כי יש ספק טומאה במקום. ומכאן שמי שניצל מנס יעשה איזה מעשה שיש בו ברכה לרבים. אם מפריש צדקה טוב שיאמר "הריני מפריש כסף זה לצדקה במקום קרבן תודה שהיה בזמן שבת המקדש היה קיים. ואחר כך יאמר מזמור לתודה, ופרשת קרבן תודה ויקרא ז. ויקרא כב. ויש אומרים כי טוב ללמוד משניות מידות שעוסקות בבנין בית המקדש במקום קרבן תודה. והעיקר שישים אל ליבו שנעשה לו נס ולא יראה בזה מנהגו של עולם.

וכתב השל"ה הקדוש שכמה גדולי ישראל שהיו בצרה וניצלו. היו בכל שנה ושנה באותו היום מתבודדים עצמם בתפילות ושבוחת לאל ישתבח שמו על התשועה שהיתה להם על פי הנס, ואחר כך שמח קצת עם אוהביו ורעיו כפי השגת ידו והוא לפירסומי ניסא. והביאו כף החיים "והוא מנהג נכון". וכך עשה הרמב"ם שנעשה לו נס והביאו בספר חרדים. עיין כה"ח ריח ט.

כיון שדיברנו על נס של אדם יחיד, נזכיר גם כי יש פעמים ונס נעשה לקהילה שלמה. במקרה זה גדלה חובת ההודאה ועושים יום הודאה משותף. ידוע שבטבריה עשו שני פעמים "פורים של טבריה" היה "פורים של ירושלים" "פורים של ורשה" "פורים של בגדאד" ועוד ועוד עיין כה"ח ריח ט.

ברכה בלי שם ומלכות

הזכרנו בתחילה כי ברכה בלי שם ומלכות אינה ברכה. אמנם כשיש ספק אם לברך כמו שהבאנו לעיל טוב לברך בלי שם ומלכות שו"ע שם.

וכתב הבא"ח טוב לברך בלי שם ומלכות אבל יהרהר "שם ומלכות" ה' אלוקינו מלך העולם בליבו. ואם תאמר הרי היהרהר לאו כדיבור

